

## REGISTERBLAD

**Namn:** Helene Pettersson, Annika Smålander

**Datum:** 2001-08-20

**Område av riksintresse för naturvård i Kronobergs län**

**Områdesnummer:** NRO07006

**Områdesnamn:** Färjansö-Toftaholm-Lagadalen

**Kommun:** Ljungby kommun (81)

**Kartblad:** 05D SO

**Area:** 1508 ha

**Naturgeografisk region:** 11, Sydsvenska höglandets smålandsterrängens myrrika västsida

**Kust/havsregion:** -

**Regionindelning för sjöar och vattendrag:**

SMHI S:

SMHI V: 98 Lagan

**Agrara kulturlandskapsregioner:** -

**Landskapsformer, terrängformer:** -

### Riksvärde

Odlingslandskap	Naturbetesmark	Fauna Flora
Glacifluviala former	ås	
	kame	

**Värdeomdöme:** Från sjön Vidöstern i norr och vidare söderut utmed ån Lagan finns ett geovetenskapligt mycket variationsrikt område. Inom området finns berg i dagen, isälvs- och issjöbildningar, strandbildningar och erosionsformer av olika ålder. Förekommande element är bland annat åsar, kullar, plataer, terasser, dödisgröpar, m.m.

Odlingslandskapet vid Toftaholm, utgörs av ett herrgårdslandskap med vackra hagmarker med ädla grova lövträd framförallt ek och lind. I området finns en rik lundflora och en hävdgynnad vegetation i de betade hagarna. Flera rödlistade lavar, svampar och vedlevande insekter finns i området bl.a. svart guldbagge, *Gnorimus variabilis*, som är en starkt hotad art och den sårbara läderbaggen, *Osmoderma eremita*, samt den akut hotade svampen saffranstickan, *Hapalopilus croceus*. På Färjansö, Långö och övriga små öar i Vidöstern finns ett stort antal olika naturtyper alltifrån välhävdad slåttermad till orörd naturskog. Variationen i landskapet ger upphov till en stor mångfald med avseende på flora och fauna. Urskogsområden, lövsumpskogar och slåttermader utgör viktiga miljöer för ett rikt fågelliv. På Färjansö finns stora arealer med betad skog och välhävdade hagmarker som hyser en rik hävdgynnad flora och ger upphov till ett rikt insektsliv.

Vid Kvarnagården finns en av Lagans få orörda forssträckor, något som är sällsynt i länet.

Området har stor betydelse för rastande och häckande fåglar.

**Huvudkriterier:** A, C, E.

**Stödskriterier:** 1, 2, 4, 5, 9.

**Förutsättningar för bevarande:** De geovetenskapliga värdena kan skadas av åtgärder som innebär schaktningar eller andra förändringar av landformerna t.ex. täktverksamhet (även husbehovstäcker), vägbyggnad, utfyllnader, kraftig markberedning samt olämpligt placerad bebyggelse och andra anläggningar. Landskapsbilden kan påverkas negativt av t.ex. granplantering.

Värdena i odlingslandskapet vid Toftaholm och på Färjansö kan skadas av minskad eller upphörd jordbruks/betesdrift, igenväxning, skogsplantering av jordbruksmark, spridning av gifter eller gödselmedel, dikning, luftledningar, m.m.

De värdefulla skogsmiljöerna som finns i området kan skadas av exempelvis avverkningar, överföring av lövskog till barrskog, m.m. Värdefulla miljöer för lavar, svampar och vedinsekter hotas av att äldre grova jätteträd blir trängda av konkurrerande igenväxningsvegetation samtidigt som det råder brist på ekar som är hundra år eller äldre och i framtiden kan ersätta dessa gamla jätteträd. För att bibehålla en rik flora och fauna som är kopplat till gamla träd och död ved krävs aktiva åtgärder i form av frihuggning av äldre träd och friställning av lämpliga ekar i yngre generationer inom hela området.

**Säkerställande:** Naturreservatet Toftaholm, beslutat 2000-12-13 (83 ha). Samma område är Natura 2000-område, kod SE 0320079. Färjansö och Långö är inköpta för naturvårdsändamål och beslut om naturreservat planeras att fattas under 2001 (421 ha). Planerat reservat Färjansö-Långö är Natura 2000-område, kod SE 0320115.

Utökat strandskydd för sjön Vidöstern 200 m på land.

**Områdets huvuddrag:** I Vidöstern i höjd med Toftaholm bildar isälvsavlagringar en grupp med öar som utgörs av Färjansö, Långö och ett antal mindre öar. Färjansö är uppbyggd av isälvsbildningar, fornsjöavlagringar och strandbildningar kring en bergkärna av grönsten. Inom Ljungby kommun ligger en hävdad slätteräng samt söder därom en betad hagmark samt en betespräglad skog med tall, björk och ek. Den långvariga hävden i form av bete och slätter har gett en hävdgynnad vegetation med bl.a. blåsuga, kattfot, stor blåklocka, slättergubbe, klockgentiana, hirsstarr och stagg. På västra sidan av ön finns ett höjdparti med grönstenspåverkade branter. I branterna mot söder och öster finns en rik lundflora med bl.a. lundslok, tandrot och liten nunneört. Från höjdens topp har man en magnifik utsikt över Vidöstern och angränsande fastland. Norrslutningen är bevuxen med gammal bok med inslag av ek och gran. Markvegetationen utgörs av bl.a. lundarv, underviol, tandrot, vårärt och blåsippa. I detta parti finns rikligt med död ved i form av lågor och högstubbar. I hagmarken växer enbuskar, gles björk och ek. Längs stränderna är inslaget av gammal tall betydande. Även enstaka lindar förekommer. Några stora ekar hyser hålbbyggande fåglar och en individrik koloni av dvärgfladdermöss. Hagen avgränsas mot sjön av mer eller mindre branta strandbildningar från flera skeden av Vidösterns utveckling. Sandrevlar och sandbukter i söder och sydost utgör bra badställen.

Långö söder om Färjansö är uppbyggd av bergskärnor med vackra rundhällar vid stränderna i norra delen, morän, isälvs- och sjösediment. På öns södra del växer blandskog, på sjösedimenten al och på moränen gammal naturskog med grov tall och gran. På granlångor växer grön sköldmossa, Bauxbaumia viridis, som är en hotad art och på marken finns en anmärkningsvärd rik förekomst av knärot. På öns västra sida finns stora ruggar av gråvide. Fiskgjuse häckar. Åsöarna öster om Långö har klapperstensstränder. De är klädda med vindpinade tallar och utgör ett karakteristiskt inslag i sjölandskapet.

På öarna finns ett rikt fågelliv med änder och vadarfåglar t.ex. rödbena och årtå samt ett flertal rovfåglar bl.a. häckande fiskgjuse, lärkfalk, brun kärrhök och bivråk. Under vintern har även havsörn syns till i området. I hagmarkerna och de strandnära zonerna finns bl.a. mindre hackspett, härmsångare, mindre flugsnappare, gulärta och göktyta. Även sävsparv och rörsångare är vanliga.

I Toftaholmsområdet ger grönstenförekomsten karaktär åt växtligheten. Odlingsbygden är rik på lövträd. Gamla ekar, lindar och almar växer i beteshagar, utefter vägar och kring fornminnen och floran är för trakten rik med blåsippa, svalört, desmeknopp, tandrot och rödblåra. Omväxlande lövskogsmiljöer finns särskilt kring Djurstorp och Hultet, vid Tofta skans och vid Toftaholm. Odlingslandskapet vid gården Toftaholm utgörs av herrgårdsmiljö med lång kontinuitet. Här finns blandlövhagar, sötvattenstrandäng och hagmarker med grov gammal ek. Flera rödlistade lavar, svampar och vedlevande insekter finns i området bl.a. svart guldbagge, *Gnorimus variabilis*, som är en starkt hotad art och den sårbara läderbaggen, *Osmoderma eremita*, samt den akut hotade svampen saffranstickan, *Hapalopilus croceus*. I hagmarkerna finns rikligt med fornlämningar och kulturspår från olika tidsepoker. Utefter Vidösterns strand förekommer innanför vassar och videnår ridåer av al. Miljöerna är av stort värde för fågellivet. Rosenfink och rödvingetrast har iakttagits under häckningstid. Utanför vassarna söder om Toftaåns mynning i Vidöstern växer dvärgnäckros och vattenpilört.

Söder om Toftaholm bildar åsen mäktiga avlagringar utmed Vidösterns östra strand. Åsen är ställvis ryggformad och omges av välutbildade kullar och plåtåer. På vissa partier stupar åsen brant mot sjön. Samhället Dörarp ligger till stor del på kulliga isälvsavlagringar.

Lagadalen mellan Sundet och åkroken vid Vadtorget: Åsen utvidgas vid Vidösterns södra del till ett ås- och kamelandskap med distinkta, vackert björkbevuxna kullar vid Sundet, varifrån man har en vacker utsikt mot bl.a. en mäktig åsrygg utmed Lagans östra strand söder om Vällingasjön. Åsen bildar en ryggrad i ett magnifikt dödislandskap med varierande smältvattenbildningar i form av ryggar, kullar, deltaplatåer och dödissänkor, ställvis vattenfyllda som t.ex. Vällingasjön, Tvillingsjöarna och Näckrosasjön. Det finns branta iskontakter som på sina ställen stupar rakt ner i ån. Isälvsavlagringen är mäktig och längs en nord-syd gående fördjupning i berggrunden har djup på upp mot 50 meter mätts upp. Grundvattenmagasinet är mycket stort och har bedömts kunna producera ca 500 l/s utan konstgjord infiltration vilket är unikt i södra Sverige. Åskullarna vid Sundet har en artrik torrmarksflora. Öster om Lagaån dominerar barrskog. Kring Kvarnagården och väster om ån vidtar lövskog. De mycket distinkta åsryggarna sydost om Ingelstad har biologiskt intressanta ekbestånd med lundflora. Den ogallrade skogen har ett rikt fågelliv.

Söder om Kvarnagården finns en av Lagans få orörda forssträckor. För övrigt förekommer varierande vattenmiljöer från rinnande till stående vatten och igenväxande vikar. Ån har betydelse för rastande och häckande fågel.

**Anmärkningar:** Naturvårdsprogram för Kronobergs län.

Ingår i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt G8104).

Vidöstern-området är riksintresse för friluftsliv.

Hallsjö (K81:14) och Toftaholm (K81:15) är riksintresse för kulturmiljövården.

**Referenser:** Länsstyrelsen i Kronobergs län, 1989. Kronobergs Natur (naturvårdsprogram).

Länsstyrelsen i Kronobergs län, 1984: Ängs- och hagmarker i Ljungby kommun.

Länsstyrelsen i Kronobergs län, 1981: Historia för framtiden (kulturminnesvårdsprogram).

Naturvårdsverket, 1996: Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet.

Ljungby kommun, 1992: Översiktsplan för Ljungby kommun.

Växjö kommun, 2000, Förstudie av förutsättningarna för grundvattenproduktion ur Bergaåsen.

Länsstyrelsen i Kronobergs län, 2000: Beslut om bildande av naturreservatet Toftaholm.